ОРЕХОВАЯ РОЩА · АЛМАТЫ

Жаңғақтар · Орехи · Nuts

Семь карточек о деревьях, которые дарят орехи

✣ ✣ ✣

1 Грецкий орех **2** Маньчжурский орех **3** Фундук крупный **4** Миндаль
5 Сердцевидный японский орех **6** Серый орех **7** Чёрный орех

ВВОДНОЕ СЛОВО

Роща носит имя ореха, и мы хотим, чтобы каждый гость знал, какими бывают ореховые деревья. В этой подборке семь карточек: грецкий, маньчжурский, сердцевидный японский, серый и чёрный орех, крупный фундук и миндаль. На каждой — лист, крона, плод и скорлупа, латинское название и два факта, которые легко запомнить и пересказать детям.

Карточки помогают узнавать деревья на прогулке: по сложному или простому листу, по форме кроны, по тому, гладкая скорлупа или глубоко бороздчатая. Не все герои подборки — орехи в строгом ботаническом смысле: у миндаля, близкого родственника персика, мы едим семя из косточки. Но в обиходе всех их зовут орехами, и это тоже часть истории.

Тексты даны на трёх языках — казахском, русском и английском. Карточки можно распечатать и взять с собой на прогулку.

КІРІСПЕ СӨЗ

Тоғайымыз жаңғақтың атын алып жүр, сондықтан әр қонағымыз жаңғақ ағаштарының қандай болатынын білсе екен деп тілейміз. Бұл топтамада жеті карточка бар: грек, маньчжур, жүрек пішінді жапон, сұр және қара жаңғақ, ломбард жаңғағы және бадам. Әр карточкада — жапырағы, тәжі, жемісі мен қабығы, латынша атауы және есте оңай қалатын екі дерек.

Карточкалар серуен кезінде ағаштарды жапырағынан, тәжінің пішінінен, қабығының тегіс не терең сайлы болуынан тануға көмектеседі. Ботаника тұрғысынан бәрі бірдей жаңғақ емес: шабдалының жақын туысы бадамның сүйегінің ішіндегі дәнін жейміз. Бірақ күнделікті өмірде бәрін жаңғақ дейміз. Мәтіндер үш тілде берілген — қазақ, орыс және ағылшын.

INTRODUCTION

Our grove is named after the nut, and we would like every guest to know what nut trees look like. This set contains seven cards: Persian, Manchurian, Japanese heartnut, butternut and black walnut, filbert and almond. Each card shows the leaf, the crown, the fruit and the shell, the Latin name and two facts that are easy to remember. Not every one is a nut in the strict botanical sense — with the almond, a close relative of the peach, we eat the seed inside the stone — but in everyday language they are all nuts. The texts are in Kazakh, Russian and English.

Ореховая роща возвращает людям связь с природой и привычку заботиться — о деревьях, о животных и друг о друге.
rosha.kz

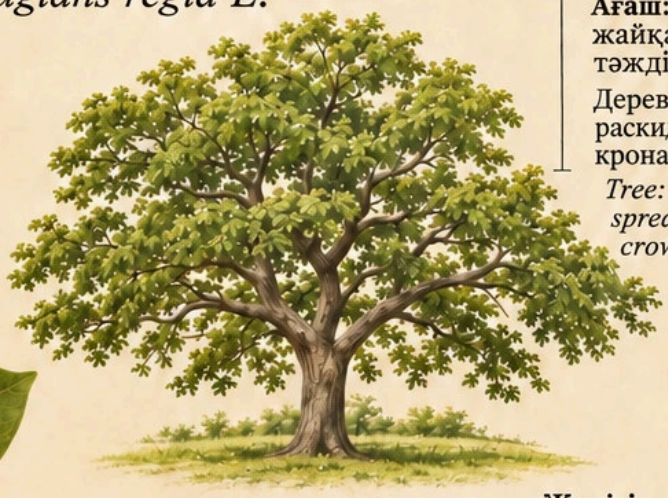
ГРЕК ЖАҢҒАҒЫ
ГРЕЦКИЙ ОРЕХ
PERSIAN WALNUT

Juglans regia L.

Жапырағы: күрделі
Лист: сложный
Leaf: compound

Жапырақшалары: әдетте 5–9
Листочки: обычно 5–9
Leaflets: usually 5–9

Ағаш: жайқалған тәжді
Дерево: раскидистая крона
Tree: spreading crown

Жемісі: жасыл қабықта
Плод: в зелёной оболочке
Fruit: in a green husk

Қабығы: қатты, әжімді
Скорлупа: твёрдая, морщинистая
Shell: hard, wrinkled

Әдетте 100–200 жыл өмір сүреді.

Обычно живёт 100–200 лет.

Usually lives for 100–200 years.

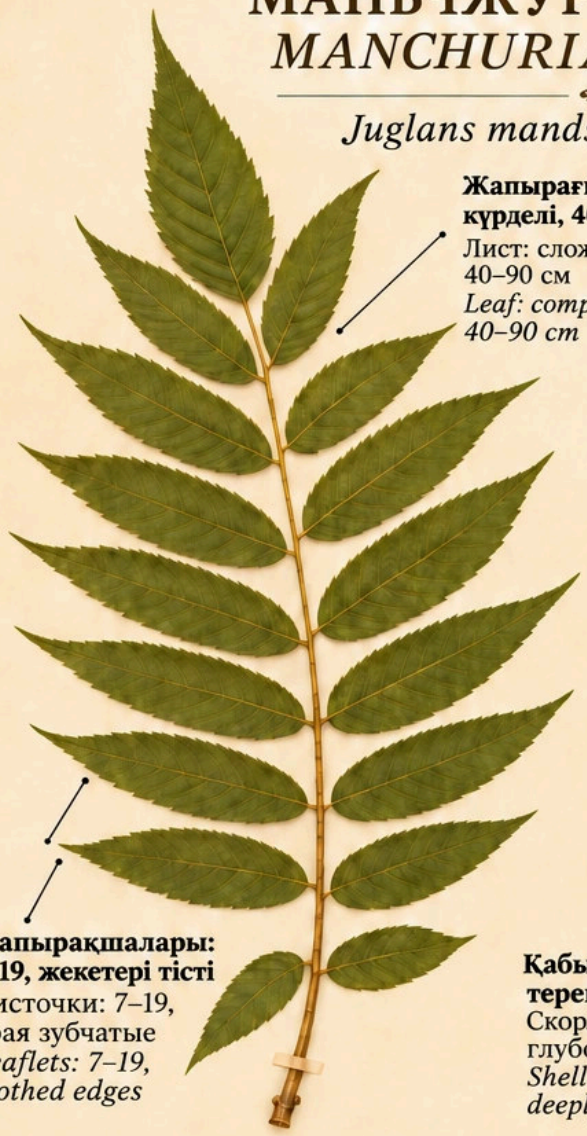
Бұл жаңғақтың майын суретшілер майлы бояуға қосқан.

Масло этого ореха художники использовали для масляных красок.

Artists have used this walnut's oil to make oil paints.

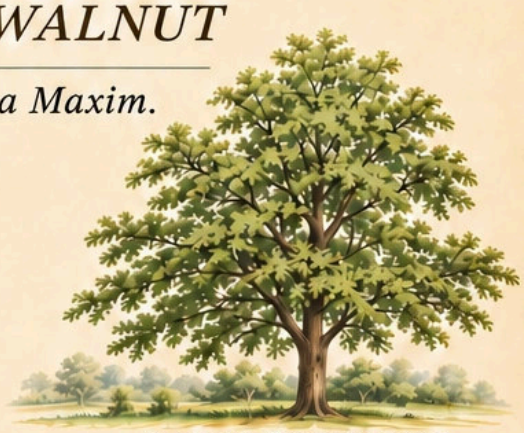
МАНЬЧЖУР ЖАҢҒАҒЫ
МАНЬЧЖУРСКИЙ ОРЕХ
MANCHURIAN WALNUT

Juglans mandshurica Maxim.

Жапырағы: күрделі, 40–90 см
Лист: сложный, 40–90 см
Leaf: compound, 40–90 cm

Жапырақшалары: 7–19, жекетері тісті
Листочки: 7–19, края зубчатые
Leaflets: 7–19, toothed edges

Ағаш: жайқалған тәжді
Дерево: раскидистая крона
Tree: spreading crown

Жемісі: жасыл, сопақша
Плод: зелёный, продолговатый
Fruit: green, oblong

Қабығы: қалың, терең сайлы
Скорлупа: толстая, глубоко бороздчатая
Shell: thick, deeply furrowed

Отаны — Солтүстік-Шығыс Азия. Қыстың суығына төзімді.

Родом из Северо-Восточной Азии. Хорошо переносит холодные зимы.

From Northeast Asia. It withstands cold winters well.

Оның қабығын жұқалап кесіп, нағыз «ағаш шілтер» — әшекейлер жасайды.

Из тонких срезов его скорлупы делают настоящее «деревянное кружево» — украшения.

Thin slices of its shell become intricate jewellery — true “wooden lace”.

© Madina Tazh apa

ЛОМБАРД ЖАҢҒАҒЫ
ФУНДУК КРУПНЫЙ
FILBERT

Corylus maxima Mill.

Жапырағы: жай, жалпақ
Лист: простой, широкий
Leaf: simple, broad

Жиегі: қос тісті
Край: двоякозубчатый
Margin: doubly toothed

Бұта: көп діңді
Куст: многоствольный
Shrub: many-stemmed

Орамасы: жаңғақтан ұзын
Обёртка: длиннее ореха
Husk: longer than the nut

Қабығы: қоңыр, тегіс
Скорлупа: коричневая, гладкая
Shell: brown, smooth

Жапырақтары шықпай тұрып гүлдейді.
Цветёт ещё до появления листьев.
It flowers before its leaves appear.

Шотландияда археологтар ежелгі адамдар жаңғақты көптеп өңдеген орын тапты.
В Шотландии археологи нашли место, где доисторические люди массово заготавливали лесные орехи.
In Scotland, archaeologists found a site where prehistoric people processed hazelnuts in large quantities.

БАДАМ
МИНДАЛЬ
ALMOND

Prunus amygdalus Batsch

Ағаш: жапырағын түсіреді
Дерево: листопадное
Tree: deciduous

Жемісі: сүйекті
Плод: костянка
Fruit: a drupe

Сүйегі: кеуекті қабықты
Косточка: пористая оболочка
Stone: porous shell

Жапырағы: жай, жіңішке
Лист: простой, узкий
Leaf: simple, narrow

Жиегі: ұсақ тісті
Край: мелкозубчатый
Margin: finely toothed

Бадам — шабдалының жақын туысы.

Миндаль — близкий родственник персика.

The almond is a close relative of the peach.

Шабдалының жұмсағын жейміз, ал бадамның сүйегінің ішіндегі дәнін жейміз.

У персика мы едим мякоть, а у миндаля — семя внутри косточки.

We eat the flesh of a peach, but the seed inside the stone of an almond.

ЖҮРЕК ПІШІНДІ ЖАПОН ЖАҢҒАҒЫ
СЕРДЦЕВИДНЫЙ ЯПОНСКИЙ ОРЕХ
JAPANESE HEARTNUT

Juglans mandshurica var. cordiformis (Makino) Kitam.

Жапырағы: күрделі, қауырсынды
Лист: сложный, перистый
Leaf: pinnately compound

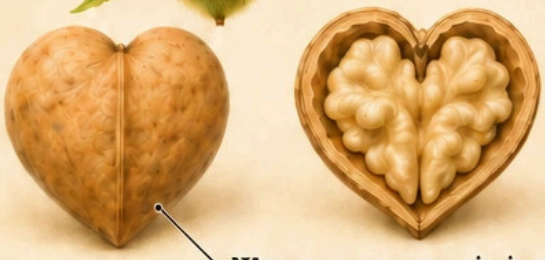
Жапырақшалары: жиектері тісті
Листочки: края зубчатые
Leaflets: toothed edges

Ағаш: жайқалған тәжді
Дерево: раскидистая крона
Tree: spreading crown

Жемісі: жасыл қабықта
Плод: в зелёной оболочке
Fruit: in a green husk

Жаңғағы: жүрек пішінді
Орех: сердцевидный
Nut: heart-shaped

Жапон жаңғағының көптеген бақ сұрыптары Канада мен АҚШ-та шығарылған.

Многие садовые сорта этого японского ореха выведены в Канаде и США.

Many cultivated varieties of this Japanese nut were bred in Canada and the USA.

Көптеген сұрыптарының дәнін бүтін күйінде алуға болады.

У многих сортов ядро можно вынуть целиком.

In many varieties, the kernel can be removed whole.

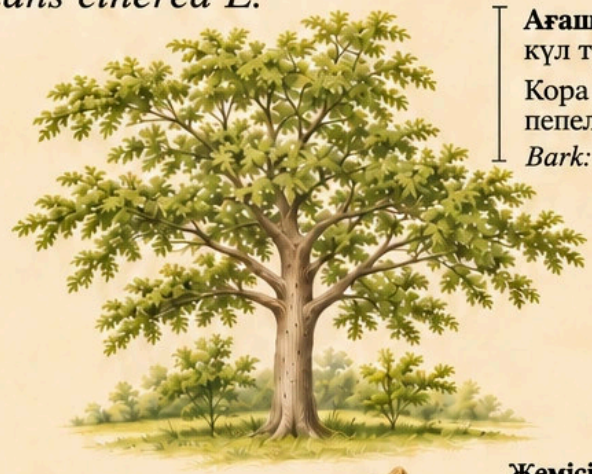
СҰР ЖАҢҒАҚ
СЕРЫЙ ОРЕХ
BUTTERNUT

Juglans cinerea L.

Жапырағы: күрделі, қауырсынды
Лист: сложный, перистый
Leaf: pinnately compound

Жапырақшалары: 11–19
Листочки: 11–19
Leaflets: 11–19

Ағаш қабығы: күл түстес сұр
Кора дерева: пепельно-серая
Bark: ash-grey

Жемісі: сопақша, түкті
Плод: продолговатый, опушённый
Fruit: oblong, hairy

Қабығы: қалың, қырлы
Скорлупа: толстая, ребристая
Shell: thick, ridged

Әдетте шамамен 75 жыл өмір сүреді.

Обычно живёт около 75 лет.

Usually lives for about 75 years.

Қабығы киімге бояу берген. АҚШ-тағы Азамат соғысында «баттернат» Конфедерация сарбаздарының лақап аты да болған.

Его оболочки давали краску для одежды. В Гражданскую войну в США «баттернат» стало и прозвищем солдат Конфедерации.

Its husks supplied clothing dye. In the American Civil War, "butternut" also became a nickname for Confederate soldiers.

ҚАРА ЖАҢҒАҚ
ЧЁРНЫЙ ОРЕХ
BLACK WALNUT

Juglans nigra L.

Жапырағы: құрама, тақ қауырсынды, 30–60 см
Лист: сложный, непарноперистый, 30–60 см
Leaf: compound, odd-pinnate, 30–60 cm

Жапырақшалары: 15–23, жиектері ұсақ тісті
Листочки: 15–23 шт., края мелкозубчатые
Leaflets: 15–23, with finely toothed edges

Ағаш: әдетте **20–30** м, кейде одан да биік
Дерево: обычно 20–30 м, иногда выше
Tree: usually 20–30 m, sometimes taller

Жемісі: шар тәрізді, 3–5 см
Плод: шаровидный, 3–5 см
Fruit: round, 3–5 cm

Қабығы: өте қатты, терең сайлы
Скорлупа: очень твёрдая, глубоко бороздчатая
Shell: very hard, deeply furrowed

Пісетін уақыты: қыркүйек–қазан
Созревает: сентябрь–октябрь
Ripens: September–October

Қолайлы жағдайда 250 жылға дейін өмір сүре алады.
В хороших условиях может прожить до 250 лет.
In favourable conditions, it can live for up to 250 years.

Ұнтақталған қабығы беттерді тазартуға, өңдеуге және белсендірілген көмір жасауға қолданылады.
Измельчённую скорлупу используют для очистки и обработки поверхностей, а также для изготовления активированного угля.
The crushed shells are used to clean and finish surfaces and to make activated carbon.

© Madina Tazh apa